

Reforma de la Cúria romana

L'elecció del papa Francesc ha despertat grans expectatives de cara a una reforma de la Cúria Romana, que ajuda el Papa en el govern de l'Església universal. L'anomenat Vatileaks –robatori i filtració de correspondència de Benet XVI– que ha causat gran escàndol, pot haver-hi contribuït, però la necessitat de reformar la Cúria romana respon a raons més profundes. Tractarem d'explicar-ho començant per recordar alguns fets significatius sobre les filtracions que han donat origen a l'esmentat escàndol.

El Vatileaks

Carlo Maria Viganò va ser secretari del *Governatorato* de la Ciutat del Vaticà des de l'any 2009 fins al 2011. El *Governatorato* és l'ens que regeix en nom del Papa la Ciutat del Vaticà *ad intra*, és a dir, no té competències de govern que afectin l'Església universal. La seva gestió va ser notablement eficaç. Les finances van passar d'una situació de dèficit a una altra de fort superàvit, encara que, com és lògic, van intervenir també en això altres causes, a més del seu talent. Viganò va escriure una carta a Benet XVI el 27 de març de 2011 lamentant privilegis i corrupteles en la gestió dels interessos econòmics del Vaticà. El 13 d'agost del mateix any va ser rellevat del seu càrrec i nomenat nunci als Estats Units. Un mes abans, el 7 de juliol, quan ja sap que serà traslladat, escriu al Papa una carta sol·licitant que es revisi la decisió, que jutja una derrota de la causa de la transparència i del bon govern provocada pels seus enemics. Però la carta no obté resultats.

El 25 de gener de 2012, un canal privat de televisió italià va llegir la carta que Carlo Maria Viganò havia escrit a Benet XVI el 27 de març de l'any anterior, i una altra dirigida per ell mateix al Secretari d'Estat. El conductor del programa, Gianluigi Nuzzi, va afirmar que tenia un bon grapat de documents reservats de la correspondència pontifícia. Pocs mesos després, Nuzzi va publicar el llibre *Sua Santità. Li carte segrete de Benedetto XVI*, que revelava gran nombre de documents confidencials autèntics. El que Nuzzi afirmava obertament era el mateix que altres suposats *corvi vati-*

Javier Otaduy
Professor de Dret
Canònic, Universitat de
Navarra.

En declaracions de fa un any, el cardenal Bergoglio deia: «Jo la veig i la visc (a la cúria) com un organisme de servei, un organisme que m'ajuda i em serveix. De vegades, arriben notícies no tan bones, sovint ampliades i de vegades manipulades amb sensacionalisme. (...) La Cúria romana té defectes, però em sembla que se subratlla massa el mal i massa poc la santedat de les nombroses persones consagrades i laiques que hi treballen»

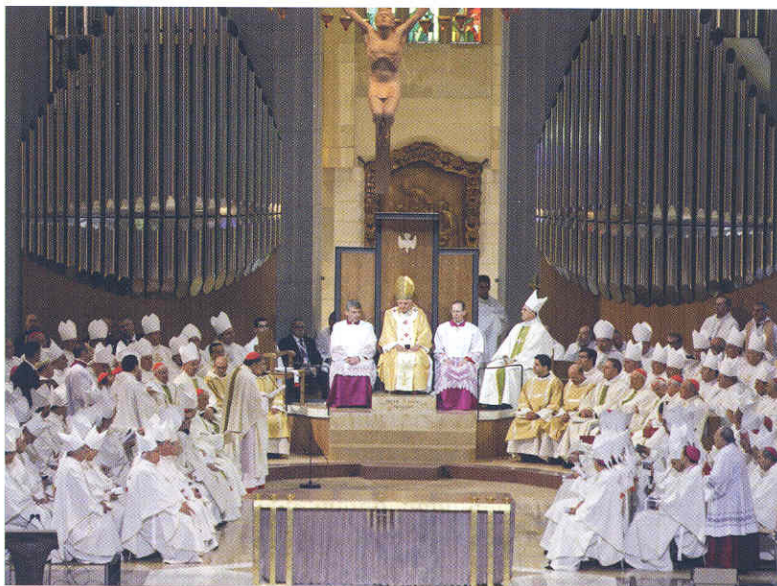
cans semblaven esbombar de manera oculta: que tots aquests moviments no anaven contra el Papa, sinó al seu favor, per ajudar-lo a netejar l'Església. Quedava, així, suggerit que les crítiques es dirigien al Secretari d'Estat, el cardenal Tarcisio Bertone.

La Santa Seu va fer una condemna pública de les filtracions, i del seu caràcter interessat i tendencios. Però va treballar també portes endins. Al març de 2012, Benet XVI va instituir una comissió cardenalícia per investigar la filtració de documents reservats; estava formada pels cardenals Julián Herranz (al capdavant del grup, com a president de la Comissió disciplinar de la Cúria romana), Jozef Tomko i Salvatore De Giorgi. Com a conseqüència de les investigacions de la comissió, el 23 de maig va ser detingut Paolo Gabriele, majordom del Papa, una de les poques persones que accedia amb naturalitat *al sacro tavolo* i que gaudia de la plena confiança del pontífex. També va ser detingut Claudio Sciarpetletti, tècnic informàtic de la Secretaria d'Estat. A tots dos se'ls van descobrir documents confidencials. En una sentència del tribunal de l'Estat de la Ciutat del Vaticà, feta pública el 22 d'octubre, Paolo Gabriele va ser condemnat a 18 mesos de reclusió, càstig que posteriorment va ser condonat per Benet XVI. Claudio Sciarpetletti va ser condemnat en sentència feta pública el 10 de novembre a dos mesos de reclusió, pena igualment perdonada pel Papa.

Fins a aquí els traços gruixuts del *Vatileaks*. Seria ruïnós per a l'Església pretendre tractar tot això simplement com una anècdota. És evident que, al darrere, hi ha enfrontaments de relleu. Però és bo no incorporar-se a aquest imaginari, lamentablement tan de moda, de considerar la Cúria romana com a seu d'ambicions sinistres i d'odis ferotges, tot això bullit en un ambient de secretisme i hipocresia. Aquesta perspectiva és baratíssima. No només perquè té molt poc valor, sinó perquè surt gairebé gratis. Un pot colpejar sobre el Vaticà com si ho fes sobre un sac de sorra o un *punching ball*. Pur exercici gimnàstic, en què un no es fa mal i que no té conseqüències.

El *Vatileaks* no s'ha de camuflar, però no dona la imatge real de la Cúria romana. En aquest sentit, cal tenir en compte les paraules de qui, en aquell moment, era encara cardenal arquebisbe de Buenos Aires, Jorge Mario Bergoglio, quan li preguntaven per aquesta qüestió: «Jo la veig i la visc com un organisme de servei, un organisme que m'ajuda i em serveix. De vegades, arriben notícies no tan bones, sovint ampliades i de vegades manipulades amb sensacionalisme. (...) La Cúria romana té defectes, però em sembla que se subratlla massa el mal i massa poc la santedat de les nom-

Foto: Guillem Simón

broses persones consagrades i laiques que hi treballen» (*Vatican Insider*, 24-2-2012). És un servei millorable i no hi ha dubte que el papa Francesc té la intenció de dur a terme aquesta millora.

Reformes institucionals recents

El papa Francesc es va fer càrrec ràpidament del contingut de l'informe que la Comissió cardenalícia va lliurar a Benet XVI el 25 de febrer passat. Va anunciar que els càrrecs directius tornessin a ocupar els seus llocs, però va dir també que això es feia provisionalment, «fins que no es decideixi una altra cosa». Amb data de 13 d'abril (justament un mes després de la seva elecció), s'ha fet públic el nomenament d'una comissió de vuit cardenals dels cinc continents més un bisbe secretari (l'eclesiòleg Marcello Semeraro) per estudiar qüestions relatives al govern de l'Església. S'afegeix explícitament que, entre les competències de la comissió cardenalícia, hi ha un projecte de revisió de la Constitució Apostòlica *Pastor Bonus* sobre la Cúria romana. De manera que ja no hi ha dubte sobre la voluntat de reforma de la Cúria. A més, hi ha una dada nova i contundent. La reforma de la Cúria no serà només una qüestió de persones, de titulars d'oficis, sinó que tindrà una dimensió institucional.

Les reformes institucionals han estat cada vegada més freqüents. Des de la primera llei homologable amb les actuals, la Constitució apostòlica *Immensa Aeterni Dei* de Sixt V l'any 1588, han passat exactament quatre-cents anys fins a l'actual, la *Pastor*

La Cúria Romana està al servei del romà pontífex i realitza la seva tasca en nom seu i sota la seva autoritat, per a bé de les Esglésies i servei dels pastors de tot el món. A la imatge, consagració de la basilica de la Sagrada Família de Barcelona per Benet XVI a qui acompanyaven nombrosos bisbes i cardenals i milers de fidels. (7 de novembre de 2010).

Amb data de 13 d'abril, s'ha fet públic el nomenament d'una comissió de vuit cardenals dels cinc continents més un bisbe secretari per estudiar qüestions relatives al govern de l'Església. S'afegeix explícitament que, entre les competències de la comissió cardenalícia, hi ha un projecte de revisió de la Constitució Apostòlica *Pastor Bonus* sobre la Cúria romana.

Bonus de Joan Pau II, de 1988. De manera que les disposicions de Sixt V van arribar fins al 1908, any en què va ser promulgada per sant Pius X la Constitució apostòlica *Sapienti consilio*. Més de tres-cents anys després, doncs. I, fins a la reforma de Pau VI, van passar seixanta anys (*Regimini Ecclesiae Universae* de 1967). Des de la publicació de la *REU*, es van succeir les expectatives i els projectes reformistes, que van desembocar vint anys més tard en la Constitució apostòlica *Pastor Bonus*, de 1988.

Aquesta última llei ha sofert nombrosos retocs. Recordem-ne només alguns que han tingut lloc durant els últims anys del pontificat de Benet XVI. Molt recentment dos *motu proprio* pontificis: *Ministorum institutio* i *Fides per doctrinam*, tots dos del 16 de gener de 2013, han transferit competències de la Congregació per a l'Educació Catòlica a la Congregació per al Clergat, i d'aquesta última al Pontifici Consell per a la Nova Evangelització. El *motu proprio Quaerit semper* (30-8-2011) va traslladar les competències sobre els procediments de dispensa del matrimoni vàlid entre batejats i no consumat i les causes de nul·litat de la sagrada ordenació des de la Congregació per al Culte Diví a un nou departament del Tribunal de la Rota Romana. El *motu proprio* de 30 de desembre de 2010 va establir l'Autoritat d'Informació Financera, com una institució vinculada a la Santa Seu amb competències de control per a molts dels dicasteris de la Cúria romana. El *motu proprio Ubicumque et semper* (21-9-2010) va instituir el Consell pontifici per a la promoció de la Nova Evangelització. El *motu proprio Ecclesiae unitatem* (2-7-2009) va reformar la Comissió *Ecclesia Dei*, que va quedar situada en estreta dependència de la Congregació per a la Doctrina de la Fe.

Com podria ser la reforma de la Cúria?

Per tant, tampoc no podem dir que l'existència de reformes institucionals sigui una sorpresa. Ara bé, tot apunta al fet que els canvis futurs no seran simples retocs. Encara que és exposat fer vaticinis concrets, a títol personal, suggeriria quatre orientacions.

1. La comissió de cardenals recentment nomenada quedarà com un òrgan estable. Les seves funcions, sempre sota el control del Romà Pontífex, seran d'orientació programàtica, encara que no serà infreqüent que el Papa se sotmeti al seu consell en el cas de decisions específiques. Sandro Magister ha anomenat aquest grup (auspiciant-lo, abans que fos creat) un «consell de la corona» (21-3-2013). Una espècie de sínode selecte i restringit que permet, d'una manera molt més realista que el Sínode de bisbes, prendre el pols

No podem dir que l'existència de reformes institucionals sigui una sorpresa. Ara bé, tot apunta al fet que els canvis futurs no seran simples retocs.

de l'Església universal i decidir amb agilitat sobre qüestions d'importància. Aquesta comissió no està pròpiament dins de la Cúria, sinó en cert sentit per sobre d'ella. En qualsevol cas, la seva missió no està subordinada a la Cúria romana.

2. La Secretaria d'Estat és el primer dicasteri de la Cúria. D'acord amb el disseny que en va fer en el seu moment la *Regimini Ecclesiae Universae* (art. 19-25), secundat després per la *Pastor Bonus* (art. 39-44), no hi ha dubte que li corresponen les competències més transcendents de govern. Hi passen tots els nomenaments de relleu de la Cúria; coordina la labor dels dicasteris i examina els assumptes que transcendeixen la competència ordinària dels altres departaments. L'exercici de la potestat del secretari d'Estat durant aquests últims anys ha estat percebuda en general com a massa àmplia i autònoma.

La Secretaria d'Estat que procedeixi de la reforma tindrà exigències específiques a l'hora de passar comptes de la feina feta i de coordinació amb la comissió de cardenals per impedir una independència ruïnosa. Però, sens dubte, el més important serà que la persona triada com a secretari d'Estat tingui, alhora que tota la confiança del Pontífex, uns dots suficients d'organització del treball comú i d'empatia amb les altres instàncies de la Cúria. Que promogui la connectivitat i sàpiga orientar cap a assoliments comuns (la nova evangelització) la tasca de tots els dicasteris. L'actitud impositiva o desorbitada del secretari d'Estat suscita l'aïllament dels dicasteris, i ha estat, segons el parer de molts, un dels problemes més greus dels últims anys. S'ha suggerit la figura de Pietro Parolin, de 58 anys, actualment nunci a Veneçuela i amb una àmplia experiència diplomàtica (no oblidem que la Secretaria d'Estat s'ocupa també de les relacions internacionals). El papa Francesc el coneix i confia en el seu talent i lleialtat. Però no és més que una possibilitat entre cent.

3. És segur que el papa Francesc exigirà plena transparència econòmica i màxima moderació de la despesa. Això dependrà del control sobre l'APSA (Administració del Patrimoni de la Santa Seu) i de la Prefectura d'Assumptes Econòmics. Són els dos dicasteris curials amb competències de gestió (la primera) i de control (la segona) sobre l'administració de béns. Ara bé, on s'han generat veritables problemes en els últims temps ha estat en *l'Istituto per le Opere di Religione*.

El IOR no és, com es diu de vegades, el banc vaticà. En realitat, no pertany a l'estructura de la Cúria, no està supervisat per la

És segur que el papa Francesc exigirà plena transparència econòmica i màxima moderació de la despesa. Això dependrà del control sobre l'APSA (Administració del Patrimoni de la Santa Seu) i de la Prefectura d'Assumptes Econòmics. Són els dos dicasteris curials amb competències de gestió (la primera) i de control (la segona) sobre l'administració de béns.

Prefectura d'Assumptes econòmics i ha de considerar-se una banca fins a cert punt autònoma, amb seu i raó social a la Ciutat del Vaticà, i amb la finalitat d'obtenir fons per a les obres de caritat i apostolat. És una banca que no reparteix dividendes. Però l'autonomia del IOR és molt relativa, és clar. La seva alta direcció depèn d'una comissió de cinc cardenals nomenats pel Papa, i els seus balanços són també vigilats pel *Consell de Cardenals per a l'estudi de les qüestions organitzatives i econòmiques de la Seu Apostòlica*, presidits pel secretari d'Estat (*Pastor Bonus*, art. 25 § 2).

En la destitució fulminant, el 24 de maig passat, de Gotti Tedeschi com a president del IOR hi va tenir una participació des-tacadíssima el secretari d'Estat. I les raons eren, almenys, difícils d'entendre. Les pretensions de Gotti Tedeschi van ser sempre obtenir la màxima neteja de les finances d'un banc *sui generis*, triat moltes vegades pels seus clients i benefactors com a lloc *segur*. Estava compromès amb la recentment creada *Autoritat d'Informació Financera* del Vaticà, i molt seriosament decidit a prevenir i desarrelar el blanqueig de diners. En qualsevol cas, l'actuació del papa Francesc haurà de recuperar una orientació en la qual l'*Autoritat d'Informació Financera* tingui plens poders sobre el IOR, poders que segons *Moneyval* (el comitè d'experts del Consell d'Europa sobre blanqueig de diners i finançament del terrorisme) han estat *afeblits (weakened)* en l'última versió del projecte de llei de transparència.

L'aprimament de la Cúria és una altra intenció que probablement està en el programa del papa Francesc. També va tenir aquesta intenció en el seu moment Benet XVI, que va preveure la fusió de diversos consells pontificis. Però fa falta un exercici vigorós del poder per suprimir dicasteris.

4. L'aprimament de la Cúria és una altra intenció que probablement està en el programa del papa Francesc. També va tenir aquesta intenció en el seu moment Benet XVI, que va preveure la fusió de diversos consells pontificis. Però fa falta un exercici vigorós del poder per suprimir dicasteris. Benet XVI va acabar el seu pontificat amb un dicasteri més, quan havia previst acabar-lo amb dos menys. En qualsevol cas, per descomptat, seria possible dur a terme fusions d'alguns dicasteris. Però, abans de fer-ho, seria preferible adquirir un cert domini pràctic del funcionament de la Cúria. I no sembla, per aquest mateix motiu, que això hagi de ser una de les primeres mesures del papa Francesc.

Qualsevol canonista avançaria també altres mesures complementàries, però prefereixo no entrar en els detalls tècnics. Em limito a esbossar un nou horitzó que començarà a concretar-se, em sembla, a partir de la tardor.